

Հ. Ռ.

ԲԱԶՄԱՎԷՊ ՀԱՆԴԻՍԱՐԱՆ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ - ԳԻՏԱԿԱՆ - ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ՌՅԿԹ-Ժ

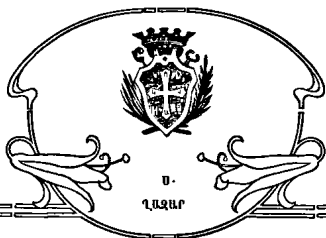
ՀԱՅՈՐ

ՀԸ

1920

ՅՈՒՆՈՒԱՐ

ԹԻԻ 1

ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ԲԱՂՁԱՆՔՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀԱԽԱՍԱՐՈՒԹԻՒՆ

Օ՞ն և օ՞ն կըբարբ հասնզուն
կառուցուց մեզ իան հայկազուն.

772

ՊԱՐԻՍՈՒ Հայ Ազգային Պատուիրա-
կութեան եւ Կ. Պոլսի Հայոց Համազգային
Ժողովի երկու Ազգազրերն աչքերնուս առ-
ջեւն են. չենք ուզեր հաւատալ մեր կար-
դացածին, բայց որպէս. երկու անվիճելի
հեղինակութիւններ կուգան հաւասարապէս
եւ միաձայն հաւաստելու թէ հայրենի ցանկն
խրամատուած է եւ «ԱՆՋՆԱԿԱՆ ՈՒ ԿՈՒ-
ՍԱԿՑԱԿԱՆ» բանակուիներու պատնառաւ,
կիրքերով սրուած լեզուներ կը թռնաւորեն
Հայ-Ժողովրդի համերաշխ գործակցութիւնն
ի վտանգի ենթարկելով Հայրենիքի Կեան-
քը, Սիւրբեայ Անկախ եւ ազատ Հայաս-
տանի մը վերաստեղծումը: Աղլարեւ մոր-
միջեցուցիչ է գուժաբեր աղաղակն՝ հակա-
ռակ մեր հայրենասիրական բաղձանքներուն,
տեսնել մեր Հայրենիքի նաւը, որ հինգ տաւ-
րի դիւցազնական կռիւներով կտրեց անցաւ
արեան ծովերն, Թուրք - Գերման մունչով

աղիքներն աղամանդեայ կուրծքովը խոր-
տակեց յետ միեց, բացաւ իւր փրկութեան
նանապարհն, եւ դեռ Բարբարոսի միլոց-
քը չզսպուած, խաղաղ նաւահանգստի մէջ,
ինքն իւր ձեռքով յուզած անմիաբնութեան
յորձանքներու մէջ ընկղմելու վտանգի կ'են-
թարկէ զինքն, ահ եւ սարսափ ազդելով
ամբողջ հայութեան սրտին:

Երբ Մայր Հայաստանը ցերացելով արտա-
սուքով կը լուանար իւր բիւրաւոր զաւա-
կաց մարմիններն, եւ բոսորաներկ հանդեր-
ծիկներու մէջ ամփոփած, Նահապետի ցան-
կացած Հայոց աշխարհի կակուղ հողին կը
յանձնէր, մենք ցաւ չզգացինք. զի այն Գող-
գոնայի զոհի շարունակութիւնն էր Հայրե-
նեաց փրկութեան համար. անմահութեան
փառքին մէջ կը հանգչէին անոնք. մեր
ազատութեան գրաւականն էին, վերածը-
նութեան յոյսն: Անոնց խնդաւիթ ու տրը-

տում գերեզմաններու մնալին կը հսկէր Հայաստանեայց վեհ Ոգէին.

*Եւ զմահին պարգեւը ընդ օգ զգրեզան
Առեալ զլարս՝ ըզնաշտուծեան երգէր բան:
Հագարս ամաց աչք պարայած սիրտ ի բրին
Քաջցիկ դիմօքն զիւրէր տան թորգոմին.*

Իսկ այսօր մեր սիրելի հայրենակիցներու երկպառակութիւնն՝ Ազգային միութեան եւ ազատութեան գործին մէջ, աւա՜ղ կը նորոգէ ինն վէրքերը, եւ մեր մէկ միլիոն անպարտ զոհերու յուշն՝ սայրասուր սլաքնեւրու պէս կը պատառուտէ Հայ սրտերն: Մեր ցաւերու ծանրութիւնն՝ այո՛ր, այսօր մենք կը զգանք: Մեր տան տարածայնութիւնն կը փորէ Հայու գերեզմանն եւ այն սեւ հողերն՝ ոչ մի լուսաշիծ արտասուք պիտի կակդին:

Մեր անձնասիրութիւնն կամ անձնընտիր լինելը, պիտի բազմացնէ մեր լացն ու կոծն, անգոր ու անօգուտ փշրելու զմեզ յօշատողներու վարազներն, զորս չարախնդ ինսամով կը սրին. մեր անմիարանութեան չարաղէտ գոսացած բունին վրայ:

Եթէ տեղի ունեցած տարածայնութեանց կամ երկպառակութեանց պատճառներն լուրջ կերպով կշռադատուած եւ քննադատուած ինէ՛լն, անոնք զմեզ աւելի սերտ պիտի կապէին միմեանց հետ՝ համամիտ եւ համերաշխ գործելու ազգիս եւ հայրենեաց ներկայ եւ ապագայ երջանկութեան համար: Գծախառաբար ցարդ տեղի ունեցած վիճարանական պայքարներին *եսակեմ* աւելի քան *առարկայական* տեսակէտով պատճառաբանուեցան, յորմէ կրքերը յուզուեցան, եւ մտագնեցին մտքի վճիտ եւ լուսաւոր տեսութիւնը: Մուծի մէջ գնացողն կը մղուրի, կամ կը խարխափէ եւ կ'ինկնայ:

Հայկական Հարցը կանոնաւոր ընթացքի մէջ դնելու իրաւունքն մեր Միացեալ Պատուիրակութեանց ձեռնմաս հեղինակութեան կը պատկանի. ուստի նախապէս աւանդ պատճանն է եւ պարտքն, ամէն տարածայնութեանց լուծումն տալ օրինական հանապարհով: Ազգի կողմանէ ընտրուած միացեալ Պատուիրակութիւնն է որ պիտի վայելէ բոլորի վստահութիւնը, ուղ-

ղամիտ, աշալուրջ եւ արդարակորով քաղաքականութեամբ. ընդհանուր ազգի եւ հայրենիքի շահերն պաշտպանելով, առանց խտրութեան առեւերելոյն երկու հաստութի բաժանմանը, անկողմնակալ կերպով, Եթէ կան տարբեր կարծիքներ, կուսակցութիւններ, համախմբումներ զմասազմանուններու տակ, հաւասարապէս լսել երկու կողման, եւ հատընտիր ընկ այն ամէն բան, միտք եւ գաղափար, որոնք սուելի կարող եւ համառօտ հանապարհով կը տանին դէպ ի առաջադրեալ նպատակը, որ է Միացեալ անկախ եւ ազատ Հայաստանի հանապաւն եւ հաստատութիւնը ընդունելի ընել տալ Խաղաղութեան Ժողովի կողմէն:

Մեր կողմանէ չենք կարծեր որ Հայ Միացեալ Պատուիրակութիւնն իւր այս իրաւանց սրբազան պարտականութեանց մէջ թերացած լինի: Մեր հատիզումն չփոխելու համար, աչքի առաջ ունինք Հայ ազգային Պատուիրակութեան եւ Հայ Հանրապետութեան Պատուիրակութեան նշանակաւորութեւնը կողմէն ստորագրուած ՅՈՒՆՈՐԱՌԻԲԻԸ, որով կը խնդրէին «ՈՐ ԱՄԵՆ ԲԱՆԱԿՈՒԻ ԴԱՐԻՑԵՆԵԼՈՎ ՄԵՐ ԱԶԳԱՅԻՔ՝ ՎՍԱՀԱՐԱՐ ՍՊԱՆՆԵ ԵՐԵՒԱՆԻ ԲԱՆԱԿՈՒԹԵԱՆՑ ԲԱՐԵՑԱԶՈՂ ԱՐԴԻՐՔԻՆ»:

Եւ Մենք վստահաբար կը սպասէինք Երեւանի բանակցութեան բարեյաջող արդիւնքին: Որովհետեւ Հարցի լուծումը մեզի շատ պարզ, շատ ակնհաս էր, եւ կ'եննաւ դէրէնք թէ՛ նոյնպէս պիտի թուէր նաեւ քան զմեզ աշխարհաւորս եւ աշխարհաւոր մարդկան. այնու հանդերձ վստահաւոր բանակիւր շարունակուեցաւ քաղցկեղ յառաջ քերելու չափ Հայ մարմնի մէջ:

Դեռ վերջին կոչելը չստացած, հայրենիքի անկեղծ սիրով վառուած, մեր տկար ծայրը լսելի ընել փորձելունք «Բազմավէպ»ի էջերում, հրաւիրելով պայքարող կողմերն դադարեցնել վնասակար բանակութիւններն, որոնք կը քայքայէին, կը կազմալուծէին ազգային միութիւնն, անկարողաբար դատելով եւ դատաւիտելով Միացեալ Պատուիրակութիւնները, անոնց գործերը եւ դիւանապետութիւնը. որով մէկ կողմէն կը

վրդովէին ազգի ներքին խողողութիւնը եւ կ'ուծացնէին մեզէն Եւրոպայի եւ Ամերիկայի *դիպլոմատ* մեր բարեկամներն եւ մեր դատին համակիրները. եւ միւս կողմէն *աւերորդ* զէնք կու տային մեր օտար հակառակորդ եւ անհամակիր ազդեցիկ մարդկանց ձեռքը, կրցածնուն եւ ուզածնուն չափ հարուածելու, վնասելու եւ նոյն իսկ եղծանելու Հայրենիքի միութիւնը, Անկախ եւ ազատ Հայաստանի մը գոյութիւնը: Մենք մարգարէ լինելու յաւակնութիւնը չունէինք, դիւթական գաւազանով խաղաղելու փոփոքկայոյց մտքերը, մեր քաղաքացիական պարտքը կատարեցինք, ձգելով մեր ընդունն արդարադատութեան նժարի մէջ: Իայց ցաւալի իրականութիւնն որ եղած է եւ կայ տակաւին, ըստ Միտիմար Աբային թէ՛ «*կարծիքական Հայոց աւերորդ*» փոխանակ ասելու յամառ եւ պնդաբան, «քաջութիւն» ունինք, ճշմարտութիւնը ճանաչելէն ետեւ ալ, սեւեռեալ մնալու մեր կարծեաց մէջ ի վնաս հասարակաց օգտին:

Կուրծա՞ծ Սամսոնն ալ փղշտացւոց տաճարի երկու սիւներն խորտակեց, եւ մնաց աւերակներու տակ. սակայն նա այն գիտակցութիւնն ունէր որ իւր անծր զոհելով՝ վերջին վրէժն կը հանէր զիրոյն դաւաճանորներէն եւ իւր հայրենեաց թշնամիներէն. իսկ մեր պայքարող Սամսոններն, որք ոգի ի բռն կ'աշխատին կրօնանելու երկու Պատուիրակութեանց Հաստատութիւնն, որու վրայ կը բարձրանայ Հայրենիքի Միութեան եւ Ազատութեան տաճարը, աչօք բացօք ո՞ր կը դիմեն. ումից վրէժ պիտի հանեն եւ մեր ո՞ր թշնամին փլատակներու տակ ուզեն թաղել, եթէ իրենք չեն տեսար եւ թէ չեն կամենար նոյն փլատակներուն տակը մնալ: Իրաւ է. համեմատութիւնն ոչ է խեղամտութիւն, *la comparamaison, ce n'est pas la raison*: Բայց տեղն է ասելու. Որ ունիցի ականջա լսելոյ, լուիցէ՛:

* *

Մեր կեանքի եւ մահու խնդիրը լուծուելու հրամայական րոպէին, լաւ է ամէն Հայի

յետադարձ ակնարկ մը տալ մեր անցեալ փառքին եւ մեր անցեալ աղէտներուն, եւ թողունք որ ներկայ բանակութիւնը վճիռը տոհմային պատմութիւնն տայ, նա որ իւր մէջ կ'ամփոփէ քառասուն դարու Հայի կեանքը, վերցնենք միայն Ե. դարու դէպքն:

Աւարայրի բլրակն սահմուկած իսկզբան «ոչ յօժարէր զժշուառութիւն մերոյ ազգիս ողբալ». բայց, յետոյ, մեր հայրենիքի հասած թշուառութիւնները, երկպառակութեան անմիաբանութեան երեսէն, իբրեւ ականատես եւ ականջալուր, ստիպուեցաւ արտօնաբար ողբով ճառագրել ի խրատ եւ ի զգուշութիւն ապագայից: Եղիշէն չի ողբար ոչ մեր հայրենի աշխարհի աւերումն, ոչ փառաւոր նախարարներու անկումն, ոչ փափկասուն տիկնանց կրած նեղութիւնները, ոչ նահատակուող ժողովրդի թշուառութիւնները. «Մինչ ցայս վայր ոչինչ կարի զանգիտէի պատմել զհարուածն ազգիս մերոյ, որ յարտաքին թշնամեաց ճշմարտութեան չարաչար յարենս ի վերայ մեր» . պատճառն յայտնի է. «որք ասկաւագոյնք հարին զմեզ, եւ ՅԱՂԱՎԱՐՅԱՔ ՀԱՐԵԱՆ ԳՏԱՆ ի ՄԵՆՁ»:

Դարերու հեռաւորութիւնը չի փոխեր նոյն ողբերգութեան բովանդակութիւնը, որ մեր օրերուն եւս կատարուեցաւ Հայրենի աշխարհի մէջ:

Մենք տեսանք Հայի ՏԱՆՁԱՔԻՐ աղէխարշ սրտով, բայց չվախցանք չնկճուեցանք, ընդկամտաւակն մեր վերապրումի յուսով, քաջաբերուեցանք եւ միախառնուեցանք. «ԳԱՆՁԻ ԴԵՌԵ ԵՆՍ ՄԻԱԲԱՔ ԵՆ ՀԱՆԱՍԱՐ ԷՄ» . Այդ աներեւոյթ կենսունակ բարոյական ոյժն ոչ միայն օրհասական Հայութիւնը կը կենդանացնէր, կորով կը ներշնչէր անպարտելիօրէն ինքնապաշտպանութեան, այլ որ թանկագինն էր մեզ համար այն էր, որ ոչ միայն մեր բարեկամներուն, այլ առաւել «յաշս արտաքնոցն, Թուրքին, հաւառ եւրեւէր մը միաբանութիւնն» եւ ատոր համար արժանի ըլլնք զմեզ՝ պանակելու մեր սեփական Ազատութիւնն, բարբարոս Թուրքի անարգ լծէն:

Աւա՛ր, շուտ մոռացանք Միաբանութեան

եւ Հաւասարութեան կարեւորութիւնն: Մի-
ռացանք որ դրսի հովերու համաժ ամենի
պիլքներուն չափ վնասակար՝ խաղաղ ծովի
տակ թագնւող ժայռերն էին: Հմուտ նաւա-
պետներն կը զգուշանան. սնունց նաւերով
պէտք էր ճամբորդել, խաղաղ նաւահանա-
գիտը մոռնելու համար: Իմաստ բանիս
յայտնի է: Ձկնաղաղարը առերեւոյթ խա-
ղաղութիւն մը բերաւ աշխարհի, բայց Դի-
ւանագիտութիւնը, խորասուզուած ժայռե-
րու նման ցցուեցաւ իւր ամենայն վնասաւ
կարութեամբ: Մենք Հայերս, միամտօրէն
հաւատալով դիւանագիտութեան հաւաս-
տիացուներուն, նաւապետի մը առաջնոր-
դութեան պէտքն աւելորդ համարեցանք,
իւրաքանչիւր նաւավար իւր թին յայ եւ
ծախ քշելով, զնացին ինկան խրուսն:
«Աղ յայամ հետէ եւ անդ, ուր սպողեալ
անկաւ երկպառակութիւնն ի ներքս, ընդ-
քակել միաբանութեանն՝ եւ երկնաւոր ա-
ռաքնութիւնն հեռանայ» . այսինքն ճշմա-
րիտ հայրենասիրութիւնն, որով իւրաքան-
չիւր կուսակցութիւն «ԱՆՋԵՆՏԻՌՔ ԼԻՆԵ-
ԼՈՎ», յոյժ բազմաթիւ լայուն ողորոյս՝
անմիաբանութեան Հայոց: Թէ որչափ
չարիք դու կարող են գալ սոյս երկպառա-
կութեան երեսէն մեր սիրիի Հայրենեաց
վրայ, մեզ կը զգուշացնեն վերեւ յիշած
Հայ ազգային Պատուիրակութեանց եւ
Համազգային Ժողովոյ Հոգեւոր Պետերու
կոչերն:

Մեր հայրենի աշխարհի շահերն, զգօնու-
թիւնն կը թելադրեն մեզ, ազգային լրա-
գիրներու բարձրացուցած՝ խառնակ ծայ-
ներու միջէն՝ լսել միայն Միացեալ յերկուց
Հայկական Պատուիրակութեան փողին,
եթէ վերջնական յաղթութեան կը ցանկանք:
«Փանգո, ըստ Առաքելոյն, եթէ խառնա-
ծայն արծակիցէ փողն, ո՛վ պատրաստեցի
ի պատերազմ» . - Զարիքի առջեւ առնենք,
Ամուստաններն առ դուրս կան:

*
* *

Ինչպէս վարդանանց շրջանին, քահա-
նայութիւնն էր որ կը կապէր սրտերն իրարու

հետ հայրենիքի պաշտպանութեան սուրբ
գործի մէջ, այսպէս նաեւ Ի. դարուն դար-
ծեալ Հայ քահանայութիւնն է, որ կու գայ
Ազգիս զաւակաց պառակտեալ սրտերը
պարսաւորելու սիրոյ եւ համերաշխութեան
կապերով:

Եկեղեցւոյ Պետերուն եւ անոր պաշտօ-
նէից յանձնեց Քրիստոս աւետարանել խա-
ղաղութիւն աշխարհի եւ սիրոյ պատուիրա-
նով կոչել ի միութիւն եւ յեղբայրութիւն
օգտեալ եւ ցրուեալ մարդկութիւնը: Հայաս-
տան աշխարհն եւ իւր Ժողովուրդն միշտ
յարեալ պիտի մնան իրենց կրօնքին եւ
փարեալ Աստուծոյ Եկեղեցւոյն: Որքան
կը սխալին քանի մը տաքզուկ երկուս-
սարդներ որոնք Եկեղեցին Ժողովուրդէն
կ'ուզեն բաժնել: Անոնք կը փորձեն Ազգին
սիւնը սողցել:

Հայ քահանայութեան պարտականու-
թիւնն է Լուսաւորչի հաւատքով «խրատ
դնել պնդել եւ առնել զամենեսեան զի-
նուորս Քրիստոսի» եւ Հայրենիքի, եւ գնալ
այն հոգւով եւ սրբութեան շաւղով, զոր
գծեցին Ներսէսներ, Սահակներ եւ Մե-
սրովքներ, Ղեւոնդեանք, եւ այլք համա-
պատիւք նոցուն մինչեւ ցլուսանորդն
Մխիթար:

Անոնց մէջ Աստուծոյ Սէրն էր որ կը
խօսէր, հայրենիքի հուրն էր որ կը բորբո-
քէր եւ կը դիւցազնացնէր: Պատրաստենք
ուրեմն մեր սրտերը վերին ազդեցութիւնը
ընդունելու, վասն զի

Հոգիք Հայոց հարանց անժոյժ յերկնից հեռ
Տեղան յորդիս սուրբ Հայրենեաց հուր զրգիտ

Ի հուրն յայն Թափանց
Խանձեցի նախած
Կարկեալ կեցեցին շքեղանց.
Անշէ ընդ մերս հուր
Մի՛ ոք ճշգնի գուր,
Հաշտ մեզ արեւք և աստղունք.
Լաւաց ու արեանց ունկընդիբ
Երազք յարարս ցալընարի,
Աչք մեր ի յեթեոս
Աչք մեր առ ընկերս,
Կեցցուք. կեցցեն Հայկազունք:

ՄԵՐՈՒ ՇԻՐԱԿԱՑ